

KAMUSAL ALAN VE KAMUOYU İLE İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA SOSYAL MEDYANIN DEMOKRASIYE ETKİLERİ VE E- DEMOKRASİ KAVRAMI

Vahap GÖKSU¹

Öz

Temsili demokrasinin işleyiş prensipleri açısından temsil sistemine dayanması, halkın önemli bir kesiminin siyasal süreçlerden ve demokratik katılma faaliyetlerinden dışlanmasına yol açan bir takım meşruluk krizlerini de beraberinde getirmiştir. Yaşanan temsil ve katılma krizlerinin aşılabilmesi için yurttaşların kamusal alanda ve karar alma süreçlerinde daha fazla varlık göstermesi bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Kamuoyu hakkında daha çok bilgilendirilmiş ve kanaatlerini özgürce dile getirebilen bireylerden oluşan bir toplumda siyasal kararlar da daha demokratik süreçlerden geçerek alınmış olacaktır. Temsili demokrasinin kurumlarının vatandaşların söz konusu karar alma süreçlerine katılımını sağlayacak araçları sunmada eksiklikler yaşamaması, bu konuda yeni araç ve ortam arayışlarına neden olmuştur. Bu bağlamda sosyal medyanın bu arayışlara çözüm olabilecek birtakım niteliklere sahip olduğu düşünülmektedir. Bireysel ve toplumsal yaşamın her alanında yaygın bir biçimde kullanılan sosyal medya, siyasal, kültürel ve ekonomik bütün sistemleri de kendi çalışma prensipleri çerçevesinde etkilemektedir. Sosyal medyanın etkileşime dayalı özellikleri nedeniyle kamusal müzakere alanı oluşturma potansiyelinin varlığı, demokratik süreçlere katılma açısından yurttaşlara yeni imkânlar sunmaktadır. Artık kamuoyu ve kamusal alanın sosyal medya platformları ve internet ağları üzerinden de oluşabileceği düşünülmektedir. Bu durum demokratik süreçlerin ve hatta bütünüyle demokrasinin kendisinin de yeniden şekillenmesine, internet ve sosyal medya bağlantılı yeni bir demokrasi anlayışının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Çalışmada sosyal medyanın, kamuoyu, kamusal alan ve demokrasi ile ilişkisi üzerine literatür taramasına dayalı bir betimsel analiz yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler

Sosyal Medya
Demokrasi
Kamuoyu
Kamusal Alan
E-Demokrasi

Makale Hakkında

Teorik Makale

Gönderim Tarihi : 21.07.2024
Kabul Tarihi : 06.09.2024
E-Yayın Tarihi : 15.10.2024
DOI : 10.58702/teyd.1519916

¹Dr. Öğr. Üyesi., Selçuk Üniversitesi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, e-posta: vahapgoksu@selcuk.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5606-6792.

THE EFFECTS OF SOCIAL MEDIA ON DEMOCRACY AND THE CONCEPT OF E-DEMOCRACY IN THE CONTEXT OF THEIR RELATIONSHIP WITH PUBLIC SPACE AND PUBLIC OPINION

Abstract

The fact that representative democracy is based on the representation system in terms of its operating principles has brought about a number of legitimacy crises that lead to the exclusion of a significant segment of the public from political processes and democratic participation activities. In order to overcome the current representation and participation crises, it is a necessity for citizens to be more present in the public sphere and in decision-making processes. In a society composed of individuals who are more informed about public opinion and can express their opinions freely, political decisions will be made through more democratic processes. The fact that the institutions of representative democracy experience deficiencies in providing tools that will enable citizens to participate in the decision-making processes has led to a search for new tools and environments in this regard. In this context, social media is thought to have some qualities that can be a solution to these searches. Social media, which is widely used in almost every aspect of individual and social life, affects all political, cultural and economic systems within the framework of its own operating principles. The existence of social media's potential to create a public negotiation space due to its interaction-based features offers citizens new opportunities to participate in democratic processes. It is now thought that public opinion and the public sphere can also be formed through social media platforms and internet networks. This situation has led to the reshaping of democratic processes and even democracy itself as a whole, and the emergence of a new understanding of democracy connected to the internet and social media. In the study, a descriptive analysis was conducted based on a literature review on the relationship of social media with public opinion, public space and democracy.

Keywords

Social Media
Democracy
Public Opinion
Public Space
E-Democracy

Article Info

Theoretical Article

Received : 21.07.2024
Accepted : 06.09.2024
Online Published : 15.10.2024
DOI : 10.58702/teyd.1519916

Kaynakça Gösterimi: Göksu, V. (2024). Kamusal alan ve kamuoyu ile ilişkisi bağlamında sosyal medyanın demokrasiye etkileri ve e-demokrasi kavramı. *Toplum, Ekonomi ve Yönetim Dergisi*, 5 (3), 529-547.

Citation Information: Goksu, V. (2024). The effects of social media on democracy and the concept of e-democracy in the context of their relationship with public space and public opinion. *Journal of Society, Economics and Management*, 5 (3), 529-547.

GİRİŞ

Özgür bir kamusal alan ve kamuoyu varlığının, demokrasinin gerçek anlamıyla uygulanabilmesi için gerekli olan koşullardan biri olduğu kabul edilmektedir. Kamuya ilişkin sorunların konuşulup tartışıldığı ve kamuoyunun ortaya çıktığı yer anlamıyla kamusal alan, zamanın ruhu içerisinde farklı şekillerde tanımlanmıştır. Bilişim teknolojilerindeki gelişmeler ve sosyal medyanın etki alanını artırdığı dönemlerden itibaren kamusal alan ve kamuoyunun yeni anlamlar kazandığı, dolayısıyla demokrasi uygulamalarının da bu bağlamda şekillendiği düşünülmektedir. İnternet ve sosyal medya kullanımının yaygınlaşması ve sosyal yaşam içine nüfuz etmesinin de gözle görünür şekilde artması, sosyal medyanın oldukça kısa sayılabilecek bir süre içerisinde geniş kitleleri etkileyebilecek bir araç haline gelmesine de yol açmıştır. Karşılıklı etkileşim temelli bir paradigmaya dayanan sosyal medya bu özelliği itibarıyla, toplumsal, siyasal, ekonomik ve kültürel pek çok sistemde de önemli değişikliklere neden olmuş, mevcut kavram, kuram, süreç ve modelleri de kendi işleyiş paradigması çerçevesinde değiştirmiştir.

Sosyal hayatı bu kadar yoğun etkileyen ve onu dönüştüren bir araç olarak sosyal medyanın kamusal ve siyasal alanı değiştirmemesi düşünülemez. Sosyal medyanın siyasal süreçlerde daha katılımcı bir demokrasi ve kamusal alan doğabilmesi için gerekli olan değişimi sağlayacak bir araç olduğu sıkça dile getirilmektedir. Geleneksel medyanın kamuoyuna katılım konusunda koyduğu engelleri kaldıracağı iddia edilen sosyal medya bu anlamda daha çok sesli bir kamuoyu için de umut vaat edici kabul edilmektedir. Yine aynı şekilde etkileşim konusunda zaman ve mekân sınırlarını kaldıran sosyal medyanın, oluşturduğu iletişim imkanları ile siyasete katılma konusunda da önemli bir potansiyel yaratacağı düşünülmektedir. Bu dönüşümler çerçevesinde doğal olarak, kamuoyu, kamusal alan ve demokrasi gibi kavramlar eski tanımları ve işleyiş mantıkları çerçevesinde düşünülemez. Bu nedenle sosyal medyanın bahsi geçen kavramlarla olan ilişkisi ve kavramlara etkileri detaylı bir şekilde değerlendirilmelidir. Bu amaçla çalışmada sosyal medyanın kamuoyu, kamusal alan, demokrasi gibi kavramlarla olan ilişkisi incelenmiş, aralarındaki etkileşim değerlendirilmiştir.

1. Sosyal Medya Kavramı

2000'lerden bu yana itibaren bilgi-iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler ve internet, insani var oluşun her alanında vazgeçilmez ve yaygın bir şekilde kullanılmaya başlayan ve toplumsal yaşama ait alışkanlıkları ve davranışları kendine has yöntemlerle dönüştüren bir kitle iletişim aracı olan sosyal medyanın doğmasına neden olmuştur. Kullanışlı bir iletişim aracı olan bu yeni medya türü, bu özelliğinin yanında, zaman ve mekân farkını ortadan kaldıran sonsuz ve dağınık bir kütüphane, kullanıcıların bireysel habercilik yapabilecekleri bir yayın organı ve dünyanın geri kalanına ulaşma olanağı sunan bir pazarlama alanı (Ersöz ve Meral, 2007, s. 149) olarak kabul edilmektedir. İnternet teknolojileri aracılığıyla karşılıklı etkileşime imkân sunan uygulamaların tamamı sosyal medya başlığında tasnif edilmektedir. Yeni medya teknolojileri ile birlikte insan hayatına giren sosyal medya platformlarının en göze çarpan özelliği karşılıklı etkileşim kapasitelerinin yüksekliğidir. Yeni medya araçlarının geleneksel kitle iletişim araçlarından farklılaşmasını sağlayan etkileşim, eş zamansız olabilme ve kitlesizleştirme gibi özelliklerini (Geray, 2003, s. 18-19) barındıran sosyal

medya ağları, herhangi bir bilgi veya içeriğin anlık olarak paylaşılmasına ve dünya çapında iletişim kurulabilmesine imkân sunan platformlar (Lariscy ve ark., 2009, s. 314) olarak tanımlanmaktadır. Kullanıcıların içerikleri üretebildikleri veya üretilen içeriklerle yorum yazmak, beğenmek ve benzeri eylemler üzerinden etkileşime girebildikleri sosyal medya platformları, internet ağı içerisinde yer alan blog ya da mikro blog ve diğer sosyal paylaşım sitelerini kapsamaktadır.

Sosyal medya kavramı, bilişim teknolojilerinin ilkel dönemi olarak kabul edilebilecek Web 1.0 teknik altyapısı yerine, kullanıcıların etkin bir şekilde iletişim süreçlerine dâhil olabildikleri bir teknik altyapının mümkün olabildiği Web 2.0 dönemine ve sonrasına atfen kullanılmaktadır. Bu teknolojik gelişme ile internet sadece belirli kişilerin içerik oluşturabildiği bir platform olmaktan çıkmış, isteyen bütün kullanıcıların içeriklere etki edebilme imkânı ile birlikte sosyal medya platformları doğmuştur (Kaplan ve Haenlein, 2010, s. 61). Bu yüzden Web 2.0 ile sosyal medya kavramları çoğunlukla birbirlerinin yerine kullanılsa da çevrimiçi teknolojiler ve yazılımla ilgili konularda Web 2.0, bu teknolojilerin toplumsal iletişime ilişkin yönleriyle ilgili olan sosyal yanları için ise sosyal medya kavramını kullanmak daha doğru olacaktır (Constantinides ve Fountain, 2008, s. 232). Özeldir sosyal medya platformları genelde internet ve bilişim teknolojilerinin sosyal yaşam içerisinde varlığını daha çok hissettirmeye başlaması ile birlikte toplumda var olan iletişim kurma üslupları, çalışma yöntemleri, tüketim biçimleri ve daha pek çok toplumsal alışkanlık değişmiş (Whittaker, 2004, s. 18), sosyal medya toplumsal ilişkileri dikey ve hiyerarşik olmaktan çıkararak, yatay iletişimi mümkün kılan bir araç haline gelmiştir. Bu bağlamda sosyal medya Castells'in (2016, s. 2) tabiriyle "iletişim ağlarının toplumsal ve örgütsel manzarasını değiştiren" bir yapıya sahiptir.

Özetle, kullanıcıların kendi istekleriyle profillerini oluşturdukları ve yine kendi oluşturdukları listelerdeki kişi ve konulara ilişkin içerikleri takip etme olanağına sahip oldukları internet tabanlı platformlar olarak tanımlanan (Boyd ve Ellison, 2007, s. 211) sosyal medya ağları, kullanıcıların bir ortak paydada uzlaşmaya varmalarını ve ilgilerini çeken konularda bilgiye ulaşabilmelerini sağlayan, içeriklerin genellikle kullanıcılar tarafından üretildiği doğal ve samimi (Evans, 2008, s. 31) paylaşım mecralarıdır. Bu bağlamda kullanıcılar açısından sosyal medya üzerinden kurulan bağlar, kodlama ve yazılımlardan ibaret bir dijital iletişim aracının sanallığından çok, gündelik yaşamın sosyalliğine yakın duygular hissettirmekte, bu nedenle de sosyal medya platformlarının kullanım alanları ve süreleri günden güne artmaktadır.

2. Kamuoyu ve Kamusal Alan Kavramları

Kamusal alan ve kamuoyu birbirleriyle olan ilişkileri açısından birlikte incelenmesi ve bağlantılı olarak tanımlanması gereken kavramlardır. Örneğin bu iki kavramın yakın bir ilişki içerisinde olduğunu düşünen Habermas'a göre (1995, s. 62) kamusal alan, toplumsal yaşam içerisinde kamuoyuna benzer bir şeyin oluşturulduğu bir alandır. Bu nedenle kamuoyu ve kamusal alan kavramları birbirleriyle olan ilişkileri de göze alınacak şekilde incelenecektir. En çok kabul gören ifade etme şekliyle "belli bir zamanda, belli bir tartışmalı sorun karşısında, bu sorunla ilgilenen kişiler grubuna veya gruplarına hakim olan kanaatler" (Kapani, 2004, s. 147) olarak tanımlanan kamuoyu kavramı hakkında farklı teoriler ortaya atılmış olsa da, genellikle bu anlamıyla hem azınlığın hem de çoğunluğun kanaatlerini içerecek (Sezer, 1972,

s. 5) şekilde ortaya çıktığı düşünülmektedir. Dolayısıyla klasik anlamda bir kamuoyundan söz edebilmek için öncelikle belli bir tartışmalı gündem konusu, sonrasında da bu tartışmalı konuyla ilgili olduğunu düşünen bir insan kitlesi ve nihayet söz konusu insan kitlesine hakim olan bir ortak kanaatin var olması gereklidir. Literatürde kamuoyu kavramına ilişkin tartışmalar belli başlı kuramlar çerçevesinde yürütülmektedir. Örneğin klasik kamuoyu teorisinde kamunun sadece rasyonel düşünen insanlardan oluştuğu varsayımından hareket edilmiş ve ortaya çıkan kanaatler toplumunun da duygulardan bağımsız ve akılla üretilmiş fikirler olduğu iddia edilmiştir. Modern kamuoyu teorilerinde ise rasyonaliteye olan dogmatik inancın yerine insani duygularla ortaya çıkan kanaatlerin de göz önüne bulundurulması düşüncesi etkili olmaya başlamıştır. Halkın genelinin kamuya ilişkin sorunlar hakkında bir kanaatinin olmasının mümkün olmadığı dile getirilerek kamuoyunun her zaman belirli ilkeler çerçevesinde oluşmadığı ve her zaman halkın tamamının aynı fikirde olamayacağı gibi varsayımlar kamuoyunun yorumlanması sürecine dahil edilmiştir (Temizel, 2008, s. 133-135). Ya da kamuoyunun siyasal elitlerin kontrolünde, yönlendirilmiş bilgilendirme ve propaganda yöntemleri ile ortaya çıkan ve bu bağlamda manipüle edilebilen bir süreç olduğu da (Lasswell, 1958, s. 26) iddia edilmiştir.

Kamusal alan ise üzerinde henüz uzlaşıya varılmış tanımı olmayan bir kavramdır. Neyin kamusal olup neyin olmadığı sorusuna verilecek cevap insani varoluşun içeriğinin kavranması ve devlet toplum ilişkisinin algılanış biçimine göre değişeceğinden, kamusal alan tanımları da aynı değişkenlikte olacaktır. Bu nedenle kamusal alan kavramı farklı bakış açılarına göre bazen fiziksel bazen metaforik, bazen devletin dahil edildiği bazen de dışarıda bırakıldığı bir alan olarak tanımlanmaktadır (Karadağ, 2003, s. 172). Kamusal alan konusu literatürde genelde agonistik, legalistik ve söylemsel olmak üzere üç farklı başlık (Benhabib, 1996, s. 238) altında açıklanmaya çalışılmıştır. Agonistik kamusal alan, bireylerin diğerlerinden üstün olma amacıyla rekabet içinde buldukları bir alandır ve bu üstünlük mücadelesi sürecinde kamusal alanda ahlaki ve siyasi erdemler sergilenmektedir. Legalistik model, kaynağını toplum sözleşmesi düşüncesindeki 'konsensüs' ilkesinden almaktadır ve bu modelde kamusal alan siyasal diyalogun mümkün kılındığı, siyasal süreçlere ilişkin kamusal denetlemenin garanti altına alındığı bir alandır. Söylemsel model ise kamusal alanı, politik süreçlerden etkilenenlere, bu politik süreçlere etki edebilme imkânının verildiği, hatta gerektiğinde bu süreçleri değiştirebilecekleri mekanizmaları işleten bir ifade özgürlüğünü sağlayacak ortamın oluşturulduğu bir alan olarak tanımlanmaktadır (Acar, 2022, s. 48). Kavramının genel kabul gören bir tanımını yapmış olan Habermas'a göre kamusal alan, toplumu oluşturan bireylerin dışardan herhangi bir sınırlama olmadan kendilerini veya herkesi ilgilendiren konulara ilişkin diğerleriyle fikir alışverişinde bulunabilmelerini mümkün kılan bir alandır. Bu bağlamda kamusal alanda her birey kendi düşüncesini özgürce açıklar ve yayınlar, gerektiğinde konuya ilişkin grup örgütlenmeleri gerçekleştirebilir (Habermas, 1995, s. 62). Habermas'ın kuramsallaştırdığı şekliyle kamusal alanda bulunması gereken özellikler: açıkça ve özgür bir şekilde konuşabilme, herkese açık hale getirilmiş katılma süreçleri, katılımcılara sağlanmış eşit ifade hakları, devlet aygıtından bağımsızlaştırılmış katılma ortamları, gündeme ilişkin sınırlama yapılamaması ve tartışmaların genel bir konsensüs hedefine yönelmiş olması şeklinde (Yükselbaba, 2008, s. 251) sıralanabilir.

3. Müzakereci Demokrasi Modeli

Temsili demokrasi modelinde halkın yönetime katılımı sadece belirli zamanlarda yapılan seçimlerde kendini yönetecek kişileri belirlemek üzere oy kullanmaktan ibaret görüldüğü için, bu modele yapılan eleştiriler genellikle yurttaşların demokratik süreçlere katılımının yetersizliği konusunda yoğunlaşmaktadır. Bu durum halkın genelinin zamanla siyasete ve karar alma süreçlerine ilgisini kaybetmesine, siyasal eylem ve faaliyetlerden uzak durmasına ve nihayetinde politik süreçlere ve siyasal kurumlara olan güvenini sorguladığı bir meşruiyet krizine yol açmaktadır (Doğanay, 2003, s. 23). Dolayısıyla temsili bir demokraside siyaset, iyi örgütlenmiş özel çıkarlar ve kamuoyunu kontrol eden gruplar tarafından yapılan faaliyetler bütünü olarak algılanmaya başlanmıştır. Bu faaliyetleri yapabilme imkânını bulmak güç sahibi olmadan mümkün olamayacağından, karar alma süreçlerinde düşüncesini belirtmek veya siyasal katılım gerçekleştirmek isteyen geniş halk kitleleri doğal olarak demokratik siyasal süreçlerin dışına atılmaktadır (Fox ve Miller, 1995, s. 10; Guehenno, 1998, s. 88).

Katılma yetersizliği dolayısıyla liberal temsili demokrasinin içinde bulunduğu meşruluk krizine vurgu yapanlar, müzakereci (*deliberative*) demokrasi modelinin mevcut katılma problemini aşmak için uygun bir model olduğunu ileri sürmüşlerdir. Çünkü bu modelde siyasal katılma, yurttaşların sadece oy kullanması olarak düşünülmemekte, her türlü sosyal ve kültürel alanda siyasi olsun ya da olmasın her süreçte gerçekleştirilmesi gereken bir faaliyet olarak değerlendirilmektedir (Benhabib, 1996, s. 238-240). Yani yurttaşlar var olan katılma kaynaklı meşruluk krizini, karar alma süreçlerine etkin ve sürekli bir şekilde katılarak ortadan kaldıracabileceklerdir.

Bu bağlamda müzakereci demokrasi, halkın tamamını ilgilendiren kolektif kararların, argümanlar temelinde ve karşı tarafı ikna etme gerekçesiyle yapılan tartışmalar sonucunda alındığı bir demokrasi modelidir (Erdoğan, 2012, s. 27). Vatandaşlar kendileriyle ilgili konularda çözüm üretilirken, düşünsel ve eylemsel bazda karar alma süreçlerine katılmaktadır. Politik süreçlerle ilgili bilgilerin ve siyasete ilişkin fikirlerin alışverişlerinin tek tek bireylerde siyasal katılma arzusunu artıracacağı varsayımından hareket eden müzakereci demokrasi modeli, bu kapsamda ortak meselelerle ilgili bilgilerin paylaşıldığı, kolektif konular hakkında herkesin konuşabildiği ve alınan kararların ancak bu süreçler sonrasında ortaya çıkabildiği bir model olarak (Sitembölükbaşı, 2003, s. 147) tasvir edilmektedir. Bu yolla siyasi faaliyette bulunmak sadece belli kesimlerin yaptığı profesyonel bir iş olmak yerine, toplumda yaşayan her bireyin gündelik hayatının bir parçası olarak görülecektir. Müzakere süreçlerinin hiç kimsenin dışlanmadan, halka açık olarak gerçekleştirilmesi; süreçlerin rasyonelite temelinde objektif bir biçimde yürütülmesi; karardan etkilenecek olan herkesin müzakereye katılabiliyor olması; katılımcıların tamamına aynı fırsatların sunulması, müzakerelere dışardan baskı yapılamaması; müzakerelerin uzlaşma amacıyla başlatılması gibi (Greiff, 2000, s. 403) ideal bazı ilkeleri bulunmaktadır.

4. Sosyal Medya, Kamuoyu ve Kamusal Alan İlişkisi

Herhangi bir konuda kamuoyundan söz edilebilmesi için öncelikle ortak bir sorunun, sonra da bu sorunla ilgili kişi ve gruplara hakim olan kanaatlerin varlığı gereklidir. Zaten bu yüzden kamuoyu "bilinçli bir topluluğun, kamuoyunu ilgilendiren bir sorun karşısında,

rasyonel biçimde yürütülen, aleni bir tartışma sonucu ulaşılan toplumsal yargı olarak” (Unat, 1988, s. 36) tanımlanmıştır. Tanımda bahsi geçen, ‘alenilik’, ‘ortak sorun’ ve ‘rasyonellik’ kavramları söylemsel kamusal alan modelinin de özellikleri arasında yer almaktadır. Bu bağlamda gerçek bir kamuoyunun varlığından söz edebilmek için kamusal alana ilişkin şartların da tam anlamıyla gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Yani kamusal alan aslında kamuoyunun oluşabilmesi için gerekli olan bir beşik vazifesi görmekte, kamusal alanda faaliyet gösteren aktörler kamuoyunun oluşturucusu görevini üstlenmektedirler (Gökce ve Göksu, 2013, s. 230).

Ancak geleneksel medya araçlarının hâkim olduğu bir sistemde, merkezden çevreye doğru tek yönlü paylaşılan haber ve bilgilerin yönlendirmesi ile kamuoyunda gündeme gelen konular yukarıda bahsettiğimiz açıklık, eşitlik ve ortak yarar gibi kamusal alan unsurlarının gerçekleşmesine engel olmaktadır. Sosyal medyanın haber ve içerik paylaşımında meydana getirdiği devrimsel yöntem değişikliği ile kamuoyunun geleneksel medya sistemindeki yönlendirilmiş ve kontrol edilebilir yapısı da değişmiştir. Bu yüzden sosyal medya platformlarının yaygınlaşmasından itibaren kamuoyu eskiden anlaşıldığı haliyle tekil bir anlam içermemekte, çoğulcu bir yapı arz etmektedir. Geleneksel medya sistemlerinde kamuoyunda görünür olamayan konu, sorun ve kanaatler sosyal medya platformlarındaki çoğulculuk anlayışı içerisinde en azından alternatif kamuoyu gündemi olarak varlık gösterebilmektedir. Ayrıca sosyal medya platformları, geleneksel medya araçlarının tekten çoğa veya merkezden çevreye şeklindeki kamuoyu oluşturma yöntemini de dönüştürerek; çoktan çoğa (Underwood, 2002, s. 136) veya herkesten herkese haline getirmekte ve kamuoyunun eskiye oranla daha demokratik süreçlerle oluşmasına katkıda bulunmaktadır.

Sosyal medya kamusal alanla ilgili de benzer bir dönüşümün yaşanmasını sağlamıştır. Her ne kadar Habermas kamusal alanı, eleştiri, müzakere, akılcı tartışma ve benzeri araçları kullanan bireylerin varlığında, kamuoyunun yeniden üretildiği bir forum olarak düşünmüş olsa da pratikte geleneksel medyanın ticarileşmesi ve devlet müdahaleleriyle, bu anlamıyla bir kamusal alan, ideal tip olmaktan öteye gidemeyen bir fanteziye dönüşmüştür (Slevin, 2003, s. 76). Sosyal medya platformlarının kullanımının artması ile bahsi geçen ideal kamusal alan modelinin sosyal medyada var olabileceği düşüncesi sıkça dile getirilmektedir. Sosyal medya araçlarının kamusal müzakere alanları oluşturabilme kapasitesine ilişkin sorunlar göz ardı edildiğinde kamuoyu oluşturma ve tartışma ortamı sunma açısından oldukça önemli imkanlar sunduğu kabul edilmektedir. Geleneksel medya araçları ile kıyaslanırsa sosyal medya platformlarının gündeme ilişkin konularda dayanışmanın sağlanması veya toplumsal bir hareketin organize edilmesi ve enformasyon ihtiyacının giderilmesi gibi konularda çok daha kullanışlı, ucuz ve zamandan kazandırıcı özelliklere sahip olduğu bir gerçektir. Ayrıca merkezi bir otorite tarafından denetlenmesinin daha zor olduğu bir ağ örgütlenmesinin kurulabilmesine imkân sunması da sosyal medyayı bu anlamda cazip hale getirmektedir. Sahip olduğu teknik imkanlar sosyal medyanın devlet-yurttaş iletişimine de olumlu bir katkı yapmasını sağlamakta, bilgi akışının iki yönlü olabilmesine zemin hazırlayan bir platform olması dolayısıyla yönetimde şeffaflık, katılma ve dayanışma ilkelerinin uygulanabilirliği artmaktadır (Mergel, 2013, s. 33).

Sosyal medya üzerinden yurttaşların ortak sorunlarını tartışıp müzakere edebildikleri bir etkileşim alanının yaratılabilir olması dolayısıyla, aslında sosyal yaşamdaki statü

farklılıklarının ortadan kalktığı, toplumsal eşitsizliklerin veya sosyo-ekonomik engellerin daha görünmez olduğu, modern ölçülerin dışında kalan, daha post-modern özelliklere sahip (Aydoğan, 2011, s. 69-71) bir yeni bir kamusal olan ortaya çıkmaktadır. Bu yeni sanal kamusal alan erişim konusunda kullanıcılara açıklık, aleniyet, gönüllülük, toplumsal statülerden bağımsızlık ve benzeri ideal bir kamusal alanda olması gereken pek çok özelliği sunmakta ve ideal bir tartışma ve etkileşim ortamı sağlamaktadır (Rheingold, 2000, s. 10-14). Dolayısıyla bazı eksiklikler göz ardı edildiği takdirde sanal kamusal alan kabul edilebilecek sosyal medyanın, isteyen herkesin katılımına açık, bu yüzden de oldukça kolektivist bir topluluğun oluşmasını sağlayabilecek, eşitlikçi, merkezîyetçilikten ve elitizimden uzak (Fernback, 1997, s. 46) bir yapısının olduğu söylenebilir. Hem bu özellikleri itibarıyla hem de dünya çapında iletişim ve etkileşim kurulabilmesi nedeniyle sosyal medyada ortaya çıkan bu sanal kamusal alanın, sürekli olarak genişlediği ve bu anlamda bir 'elektronik agoranın' (Porter, 1997, s. 213) vücuda geldiği iddia edilmektedir.

Sosyal medyada oluşan bu yeni sanal kamusal alanın geleneksel kamusal alana göre şu farklılıklar temelinde yükseldiği söylenebilir (Wilhelm, 2000, s. 33-34): Sosyal medyanın yaygınlaşması ile yurttaşların dahil olabildiği sanal faaliyet sayısının artması; sosyal medyanın sunduğu siyasal katılma imkanlarının yurttaşlarının seslerini daha fazla duyurmaya yardımcı olması; müzakere ortamının sürekli olarak canlı tutulması ve son olarak da yatay ve adem-i merkezîyetçi kararlar alınmasına imkan sağlaması. Literatürde sosyal medyanın yeni bir kamusal alan olduğu düşüncesine iyimser yaklaşımlar genellikle sosyal medyanın, devlet veya herhangi bir resmi otoritenin kontrol mekanizmasından uzak kalmayı mümkün kılması, farklı kimliklere kendilerini temsil imkânı sunması, her türden sosyal ve kültürel eğilimin özgünlüğünü koruma güvencesiyle kamusal alanda var olabilmesi ve tartışma ortamının olabildiğince özgür bir biçimde oluşturulması gibi özellikleri vurgulamaktadır. Bu özellikler nedeniyle de gerçek bir demokrasinin uygulanabilirliğini artıran çoğulcu ve katılımcı bir kamusal alanın (Köse, 2007, s. 174) inşa edilebileceği iddia edilmektedir.

Ancak bu bakış açısının ciddi bir şekilde eleştiriye tabi tutulduğu da gözlenmektedir. Çünkü sosyal yaşamda var olan her türden eşitsizliğin göz ardı edilmesi sanal kamusal alandaki müzakere sürecinde eşitsizliklerin var olmadığı anlamına gelmemektedir. Dahası aslında var olan eşitsizlikleri yok saymanın toplumda hakim olan grupların lehine, bağımlı olan grupların ise aleyhine sonuçlar üreteceği (Fraser, 2004, s. 114) iddia edilmektedir. Üstelik sosyal medya kamusal alanlarında gündemin çok süratli bir biçimde değişmesi ve kişisel sorunlar ile ortak sorunların karışık bir şekilde gündem sınırlaması olmaksızın tartışılması da sağlıklı bir müzakere sürecinin işletilebilmesine engel olmaktadır.

Bu bağlamda sosyal medyanın kamusal alan işlevi gören demokratik bir platform olması üzerine yapılan değerlendirmeler henüz bir uzlaşıya varmış sayılamaz. Literatürde bu konudaki iyimser bakış açısı genellikle sosyal medyanın hem bireysel özgürleşme hem de toplumsal demokratikleşme üzerindeki etkilerine odaklanmaktadır. Konuya eleştirel yaklaşımlar ise sosyal medyanın daha çok ticarete ilişkin yönlerine dikkat çekmekte ve ifade özgürlüğü, katılım gibi kavramlar yerine ticari kar ve benzeri kavramlara odaklanmaktadır (McQuail, 2004, s. 4). Bu bakış açısına göre özelde sosyal medya genelde internet toplumsal yaşamadaki ekonomik, kültürel ve siyasal eşitsizlikleri sürdürmekte, azalan iletişim

maliyetlerine rağmen teknolojiye erişim imkânı olmayanların süreçlerden dışlandığı bir ortam yaratmaktadır (Tilly, 2004, s. 98). Günümüzde her ne kadar internete erişememe problemi ortadan kalkmış görünse de, dijital uçurum kavramı olarak bilinen bu sorunun halen yaşlılar ve yoksullar açısından varlığı göz önünde bulundurulunca, bu kesimler açısından internet ve sosyal medyanın sunduğu imkânlarla erişim halen şanslıların ayrıcalığı (Güngör, 2014, s. 82), olarak değerlendirilebilir. Ayrıca sunduğu teknik imkanlar sebebiyle internet ve sosyal medyanın bir gözetim toplumu ortaya çıkarmaya elverişli bir yapısı bulunmakta, dahası yasal düzenlemeler, sansür uygulamaları ve başka kısıtlamalarla sosyal medyada gerçekleşmesi beklenen etkileşimin hem nitelik hem nicelik açısından zayıflatılması mümkün olabilmektedir. Sosyal medyanın popülizme açık yapısından dolayı, gerçekleşmesi muhtemel sanal kamusal alanın idealden uzaklaşmasının mümkün olabileceği de dile getirilen eleştiriler (Gökce ve Örselli, 2012, s. 52) arasındadır.

Sosyal medyanın kamusal alan olma ve demokratik süreçlere olumlu katkıda bulunmasıyla ilgili işlevleri halen tartışılıyor olsa da pratikte geleneksel medyanın kamuoyu gündemine ilişkin içerik üretme tekeli ortadan kaldırılmış, bu fonksiyon sosyal medya kullanan herkes açısından gerçekleştirilebilir hale gelmiştir. Dahası artık geleneksel medyanın gündemini sosyal medyada paylaşılan içerikler ve gündem konuları oluşturmaya başlamıştır. Sosyal medyada yer bulan farklı kanaat ve düşüncedeki içeriklerin geleneksel medyada yer bulması bir anlamıyla medyanın demokratikleştirmiş, sosyal medya kullanıcısı olarak yurttaşların da 'yeni etkileyenler tabakası' (Arık, 2013, s. 103) statüsüne yükseltmiştir.

5. Sosyal Medya ve Demokrasi

Doğrudan demokrasi modelinin bir yönetim biçimi olarak modern toplumlarda uygulanmasının güçlüğü genel olarak kabul edilmiş olsa da bu model halen ideal demokrasi modeli olarak görülmektedir (Holden, 2007, s. 55). Özellikle liberal temsili demokrasinin yaşadığı meşruiyet krizleri demokratik süreçlerin ideal olandan daha da uzaklaşmasına neden olmasıyla sosyal medya ve internetin mevcut krizleri ortadan kaldıracak bir potansiyele sahip olduğu sıkça dile getirilmeye başlanmıştır. Çünkü siyasal kararların alınma sürecinde yapılması gereken müzakerelere ve bu tartışmalar sonrasında ortaya çıkacak politikalara yurttaşların da katılabilmesini sağlayacak süreçler ancak yukarıda bahsettiğimiz haliyle ideal bir kamusal alana ihtiyaç duymaktadır. Bu şekilde temsili demokrasinin meşruluk krizlerini ortadan kaldıracak olan yurttaş katılımı daha verimli bir şekilde sağlanacağından kamusal alan genişleyecek ve sosyal medya ve internet de yeni bir kamusal alan olarak ortaya çıkacaktır (Kellner, 2004, s. 715). Zira daha önce de bahsedildiği üzere konvansiyonel medya sistemlerinde marjinal bulunduğu için gündem olmayı başaramayan düşünceler ve içerikler sosyal medya ve internette çok daha hızlı bir biçimde yayılabilmektedir.

Temsili demokrasi modelinin vatandaş katılımına ket vuran yapısı nedeniyle, demokratik süreçlerin ancak daha yüksek bir katılım düzeyiyle canlandırılabilceği düşüncesinden yola çıkılırsa, internet ve sosyal medya platformlarının yurttaşların bilgilendirilmesi ve vatandaş ile devlet arasındaki mesafenin azaltılması amaçları için kullanışlı araçlar olacağı iddia edilebilir. Ayrıca bilişim teknolojilerinin sunduğu kolaylıklar dolayısıyla paylaşılan içeriğin sayısal olarak devasa büyüklüklere ulaşması ve aynı oranda etkileşim imkânlarının de artması ile sosyal medya kullanıcısı olan yurttaşların siyasete olan ilgilerinin, bilgi düzeylerinin ve katılımlarının da artacağı varsayılmaktadır. Bu durum

toplumun demokratikleştirilmesi konusunda önceden geleneksel kitle iletişim araçlarına yüklenen görevlerin artık sosyal medyaya atfedilmesine de neden olmuştur (Hamelink, 1991, s. 13).

Dolayısıyla sosyal medya platformlarının yaygın kullanımı ile birlikte yönetilen ile yöneten ilişkisinde mesafenin azalması, oluşan yeni iletişim ortamının da demokrasi açısından yeni fırsatlar yaratarak, doğrudan demokrasiye yakın bir modelin ortaya çıkmasını sağlayacağı düşünülmektedir (Aktaş, 2004, s. 211). Gerçek bir demokrasinin temel kriterlerinden olan bilgi edinme, etkin katılma, oy kullanmada eşitlik, gündem konuları hakkında düşüncelerini ifade edebilme (Dahl, 2010, s. 40) gibi kriterlerin uygulanma aşamalarında sosyal medya platformlarının ve bilişim teknolojilerinin oldukça kullanışlı olduğu düşünülmektedir. Örneğin müzakereci demokrasi modeli, alınan kararlardan etkilenecek herkesin bir uzlaşma ile mutabık kalacağı kuralların işlediği, müzakere süreçlerine katılma konusunda eşitliğin tam olarak sağlandığı, müzakereyi başlatma veya tartışmalı konuya ilişkin soru sorma hakkının eşit bir şekilde dağıtıldığı bir demokrasi modeli (Benhabib, 1999, s.105) olarak tanımlanmaktadır. Sosyal medya platformlarında tartışmanın gündemini ya da kullanıcıların kimliklerini kısıtlayan herhangi bir kural bulunmadığından, sosyal medyanın bahsi geçen demokrasi modelinde kullanılacak pek çok işlevsel özelliği barındırdığı iddia edilebilir.

Ayrıca demokratik süreçlerin etkin bir şekilde uygulanabilmesi için gerekli olan şartlardan yurttaşların alternatif bilgi kaynaklarına ulaşabilir olması da sosyal medya platformları tarafından hem daha hızlı hem de daha kolay bir şekilde mümkün hale gelmiştir. Sosyal medya araçlarının işleyiş mantıklarından dolayı dünya çapında bir ağa sahip olmaları, adem-i merkezîyetçi yapıları, sınırlandırılmamaları ve denetimin çoğunlukla kullanıcılarda olması gibi bir takım özellikler de, konvansiyonel kitle iletişim araçları ile kıyaslandığında sosyal medyanın daha demokratik bir yapıya sahip olduğu iddiasını güçlendirmektedir (Özkaya, 2013, s. 148). Yani bilişim teknolojilerinden kaynaklanan kolaylıklar nedeniyle sosyal medya platformları kamuoyunda dolaşımda olan bilgi ve kanaatlerin miktarını önemli ölçüde artırmış, dünya çapında etkileşim ve erişim imkânlarıyla katılımcı demokrasinin gerçekleşmesi (Karapınar, 2006, s. 97) daha çok mümkün hale gelmiştir.

Demokrasi ve sosyal medya arasındaki ilişkiye dikkat çeken yaklaşımların vurguladığı konular, erişim kolaylığı ve bilgi yeterliliği, otoriteden bağımsız üstelik küresel çapta örgütlenebilme imkânları, içeriklerin denetlenmesi noktasındaki zorluklar nedeniyle sağlanmış olan ifade özgürlüğü, siyasal katılımı teşvik potansiyeli, daha geniş bir sivil toplum düşüncesi (Timisi, 2003, s. 207) başlıklarında toplanmaktadır. Morriset, sosyal medya ve internetin demokratik süreçlere olumlu birtakım etkilerde bulunabilmesi için erişim, eğitim ve enformasyon, tartışma, müzakere, seçim ve eylem olmak üzere altı unsurun var olması gerektiğini düşünmektedir (2004, s. 27- 30). Erişim imkânları, dünya çapında artan nüfus ve geniş bir coğrafya düşünülürse farklı kanaat ve fikirlerin birbirleriyle karşılaşabilmesi açısından önem taşımaktadır. Sosyal medyada gerçekleştirilen müzakerelerin doğru bilgiye dayalı olarak yapılması açısından ise enformasyon zorunludur. Bireylerin tartışma ortamı ya da müzakere süreci içerisinde bulunabilmesi için sosyal medya zaten biçilmiş kaftan özelliği taşımaktadır. Son olarak sosyal medyada yapılan müzakereler sonrasında kullanıcılar seçimlerini yapmakta ve bu seçimleri eyleme dönüştürmektedirler.

Castells de demokratik süreçlerin iyileştirilmesi açısından interneti önemli bir araç olarak gördüğünü ifade etmektedir. Çünkü sosyal medya ve internet yurttaşların politik içeriklere ve siyasal gündeme hem kolay hem de hızlı bir şekilde ulaşmasını sağlamakta, sosyal medyanın sunduğu etkileşim imkânlarıyla yurttaşlar politikacılara direkt soru sorabilmektedirler. Ayrıca sosyal medya ve internet ağları yoluyla yapılan anketlere katılan yurttaşlar, siyasal gündemle ilgili fikirlerini diğerleri ile paylaşarak politika yapım süreçlerini eleştirme ya da tartışma fırsatı bulmaktadırlar (Castells, 2001, s. 157). Castells sosyal medya platformlarının sanal kamusal alan olma iddiasına ise karşı çıkmakta, sosyal medyanın sadece politikaların meşruluğunun sorgulanması konusunda bir derinlik kazandırma etkisinin olduğunu düşünmektedir. Bu etkinin de ancak sosyal medya üzerinden yapılan dedikodular ve alternatif içerikler üzerinden gerçekleştirebileceğini iddia etmektedir (Castells, 2001, s. 158). Yani sosyal medya platformlarının yurttaş katılımı ve şeffaflık konularında demokratik sistemlerin meşruluk düzeyini artırdığına ilişkin genel bir uzlaşma söz konusudur (Grimmelikhuijsen ve Meijer, 2015, s. 599). Benzer şekilde Kellner, yeni bir demokrasi modeli olarak siber demokrasi (2004, s. 732) kavramından söz ederek, yakın gelecekte siyasi mücadelenin merkezi olarak henüz tam olarak meta haline gelmemiş ve ademi-merkeziyetçi yapısını koruyan sosyal medya ve internet ağlarını işaret etmiştir.

Elbette ki literatürde sosyal medyanın demokratik süreçlere etkisiyle ilgili olumsuz yaklaşımlar da söz konusudur. Öncelikle sosyal medya platformlarının mevcut toplumsal yaşam alışkanlıkları ve paradigmasından oldukça fazla etkilendiği varsayımından yola çıkarak, sosyal medya kullanım şeklinin ilgili toplumsal bağlam tarafından belirlendiği iddia edilmektedir. Ek olarak konvansiyonel medyanın gündem belirleme etkisi halen devam ettiğinden, kamuoyunda dolaşan bilginin önemli bir kısmını konvansiyonel medya araçlarından öğrenen toplumsal kesimler bulunmaktadır. Ayrıca sosyal medya platformlarında dolaşan bilgi ve içeriğin çokluğu yani çeşitlilik ile de çoğulculuk olarak algılanmamalıdır (Barber, 2004, s. 33-36). Çeşitliliği anlamlı yapacak olan şey sosyal medya içeriklerinin birbirinden farklılaşma düzeyiyle ilgili bir durumdur. Ayrıca sosyal medya platformlarında sempatic ve tarafgir duygularla yapılan siyasal tartışmalar veya anonim hesaplardan manipüle etmeye yönelik argümanların dolaşıma sokulması (Güngör, 2017, s. 2268), gerçekleşmesi beklenen müzakere ortamının oluşmasını engelleyerek çok sesliliğin karmaşaya dönüşmesine de neden olabilmektedir. Bunun yanı sıra sosyal medyaya erişimin yaygınlaşması ile birlikte kullanıcıların oldukça geniş kapsamlı bir izleme ağı tarafından denetlenme tehlikesi de belirmektedir. İstihbarat örgüleri, devletler ve hatta işletmelerin sosyal medyada oluşan veri tabanlarını oldukça kolay bir şekilde kontrol edebilmekte, bu bağlamda sosyal medya kullanıcıları kişisel verilerinin korunması açısından güvenlik sorunlarıyla karşı karşıya kalmaktadırlar (Andrejevic, 2014, s. 1674). Guedes, demokrasi ile sosyal medya arasındaki ilişkinin ekonomik ve siyasal sınırlılıklar göz önüne alınarak değerlendirilmesi gerektiğini iddia etmektedir. Ona göre internet ve sosyal medyaya erişim dünyada pek çok bölgede halen pahalı bir tüketim tercihi olduğu için bazı kesimler dışında erişim sınırlı bir şekilde gerçekleşmektedir. Bunun yanında liberal temsili demokrasilerin meşruluk krizinden kaynaklanan sorunlardan dolayı yurttaşların, siyasetçilere ve siyasal kurumlara duydukları güvenin azaldığını, siyasal pasifleşmenin ve bürokratik güçlenmenin ortaya çıktığını iddia eden Guedes; iktidarlara yurttaşlar arasındaki bağların zayıfladığını,

internet ve sosyal medyanın bu anlamda demokratik süreçlere herhangi bir katkısının olmayacağını (2002, s. 2-3) iddia etmektedir.

Sosyal medyanın demokrasi üzerindeki etkilerine yönelik birbirine zıt yaklaşımlar olsa bile, siyasal katılma, kamuoyu ve kamusal alan arasındaki etkileşimi konvansiyonel medya dönemlerinden çok farklı bir paradigmaya taşıdığı hemen herkesin kabul edebileceği bir değerlendirme olacaktır. İnternet teknolojileri ve sosyal medya platformları üzerinden demokrasi modelleri yeniden tanımlanmaya çalışılmış, elektronik agora, siber demokrasi veya e- demokrasi gibi kavramlar sosyal bilimler literatürünün temel tartışma konuları arasına girmiştir.

6. E-Demokrasi

Daha önce de değinildiği üzere bilişim teknolojileri ve sosyal medya kullanımının yaygınlaşmasının, birer kullanıcı olarak yurttaşların siyasal bilinç düzeylerinin artarak yönetilen-yöneten ilişkilerini gözden geçirmelerine, siyasal süreçleri ve iktidarı kontrol etmelerine ya da denetlemelerine imkân sunarak demokrasinin gerçekleşme düzeyini artırdığı söylenebilir. Bu bağlamda internet ve sosyal medyanın, devletleri gözetleyen birer kamu gözlemcisi olarak davranmak gibi bir demokratik işlevinin olduğu (Curran, 2002, s. 142) düşünülmektedir. Temsili demokraside yaşanan krizlerin ortadan kaldırılması ve doğrudan demokrasi modeline benzer bir modelin uygulanabilir olmasında ciddi bir potansiyeli bulunan sosyal medya, demokrasi tartışmalarının odağında yer almaktadır.

E-demokrasi kavramı, demokratik sistemlerde yönetenlerin seçilmesi ve kamu politikalarının belirlenmesi süreçlerinde, bilişim teknolojileri ve yeni medyanın kullanılması anlamına (Johnson, 2006, s. 86) gelmektedir. Siyasal katılım konusundaki kısıtlamaların azaltılması, kamuoyu gündemine ilişkin bilgilerin vatandaşlara eşit bir biçimde ulaştırılması, yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası seviyelerde yeni kamusal alanların oluşturulması, ifade özgürlüklerinin gerçek anlamda genişletilerek doğrudan demokrasi idealine yaklaşılması gibi hedefler e-demokrasi modelinin amaçları (Timisi, 2003, s. 184) arasında yer almaktadır.

E-demokrasi kavramını üç boyutu ile değerlendiren Aström, çabuk, güçlü ve dar demokrasi olmak üzere üç tip e-demokrasiden bahsetmiştir. Ona göre çabuk demokrasi vatandaşların siyasal kararlar alma süreçlerine doğrudan katılmaları fikrine dayanmaktadır. Bilişim teknolojileri kullanılarak yapılan elektronik oylama uygulamalarına atıf yapan ve kolektif nitelikteki kararların tamamının internet üzerinden oylanarak alınmasını gerektiren bu boyuta göre internet, sanal seçimlerin yapıldığı bir siber agoraya dönüşebilecektir. Güçlü demokrasi boyutunda ise internet ve sosyal medya ağları, alınacak kararlar için bir müzakere ortamı ya da bir sanal kamusal alan olarak düşünülmektedir, çünkü tartışma süreçleri alınan kararlardan daha önemli görülmektedir. Çabuk demokrasiye nazaran daha ağır işleyen güçlü demokrasi boyutunda alınan kararların daha geniş bir yurttaş kesimince tartışılması amaçlanmaktadır. Dar demokrasi ise diğer boyutlardan farklı olarak katılma oranlarının artırılması veya kararların alınış süreçlerindeki derinlik önemsizdir. Zira normal vatandaşlar politik süreçlere dahil olmak veya kamu politikalarını şekillendirmek için yeterli niteliğe sahip değildir. Bu yüzden dar demokrasi boyutunda internet ve sosyal medya genellikle seçim çalışmalarında kullanılmaktadır (Aström, 2001, s. 49-51).

Bu bakış açıları çerçevesinde bilişim teknolojileri ve sosyal medya platformlarındaki gelişmelerin demokratik süreçler üzerinde ciddi etkiler oluşturacağı, belki de bir demokratikleşme dalgasıyla, temsili demokrasi modelinin aşılarak doğrudan demokrasi modeline doğru bir dönüşmenin gerçekleşebileceği (Altınok, 2001, s. 140) düşünülmektedir.

Bilişim teknolojilerinin sağladığı imkanlar ile kamu hizmetlerinde yaşanan hızlanmanın yanı sıra, yurttaş-devlet ilişkisinde müzakereyi ve diyalogu öne çıkaran, yukarıdan aşağıya gerçek bilginin aktarılmasını garantilerken, aşağıdan yukarıya doğru daha verimli bir katılma imkânı sunan sosyal medya platformları hem demokratik süreçlerin işlerliğini artırmakta hem de iktidarların meşruluğuna katkı yapmaktadır (Lenihan, 2005, s. 274). Üstelik e-demokrasi modeli e-referandum, e-seçim gibi uygulamalarla toplumsal yaşamın daha katılımcı, çoğulu ve demokratik kılınmasına yardımcı olacaktır (Sitembölükbaşı, 2003, s. 203). Ayrıca e-demokrasi uygulamaları ile iktidarların güvenilirliği, şeffaflıkları ve hesap verebilirliği de yöneten-yönetilen etkileşimi sayesinde sürekli denetlenmektedir (Tolbert ve Mossberger, 2006, s. 357).

Ancak sosyal medya, kamuoyu ve kamusal alan ilişkilerinde değindiğimiz olumsuz yaklaşımlar, e-demokrasi kavramıyla ilgili olarak da sıkça dile getirilmektedir. İlk olarak yurttaşların karar alma süreçlerinde alınan karara ilişkin bütün bilgilere sahip olduğunun a priori olarak kabul edildiği bir e-demokrasi anlayışı fazla ütöpik bulunmaktadır (Sitembölükbaşı, 2003, s. 204). Yine daha önce dile getirildiği üzere dijital uçurum kavramı kapsamında internete erişim olanaklarındaki sınırlılıklardan kaynaklanan sorunlar nedeniyle toplumun belirli kesimlerinin ulaşamadığı bir demokratik modelin, daha en başından problemli bir uygulama olacağı iddia edilmektedir. Bunların yanı sıra sonsuz kaydedebilme kapasitesi, yaygın ve geniş bir izleme olasılığı, görünürlük vb. teknik özellikleri itibarıyla internet ve sosyal medyanın birtakım korunma önlemleri almadan kullanılmasının, ciddi veri gizliliği ihlal ve tehdidine sebep olacağı kabul edilmektedir (Dijk, 2006, s. 126). Sayılan bu nedenlerden dolayı sosyal medya ve demokrasi ilişkisine şüpheyile bakanlar için e-demokrasi uygulanabilir bir model olmaktan çıkmaktadır. Bu bakış açısına göre sosyal medya platformları ya da internet, siyasal süreçlerde kullanmak için uygun olmayan araçlardır (Kampen ve Snijkers, 2003, s. 496).

SONUÇ

Gün geçtikçe daha yaygın bir şekilde kullanılmaya başlayan sosyal medya platformları toplumsal yaşamı daha fazla etkilemekte ve siyasal, kültürel ve ekonomik pek çok kurum ve sistemi de kendi meşrebince dönüştürmektedir. Liberal temsili demokrasi modelinin yurttaşların siyasal kararlara katılımı sürecinde birtakım açmazları olan ve bunun da meşruluk krizlerini beraberinde getirdiği bir model olduğu bilinmektedir. Bu meşruluk krizinin çözümü, yurttaşların karar alma süreçlerine daha fazla dahil olabilmesini ve politika yapım aşamalarında daha çok bilgilendirilmelerini sağlamaktan geçmektedir. Bilişim teknolojileri ve sosyal medya, yeni kamusal tartışma alanları yaratacak potansiyele sahip olduğu için, bu sorunun çözümü noktasında öne çıkmaktadır. Çünkü geleneksel kitle iletişim araçları ile karşılaştırıldığında internet ve sosyal medya daha hızlı örgütlenme, organize olma, bilgilenme ve etkileşim verme imkânlarına sahiptir. Ayrıca sosyal medya görece adem-i merkezietçi bir işleyiş prensibine dayandığından, üzerinde kolayca denetim kurulacak bir kitle iletişim aracı da değildir. Bu özellikleri itibarıyla sosyal medya, sanal ortamda bir kamusal alan oluşturma

ve kamuoyunu çeşitlendirme amaçları açısından oldukça kullanışlı bir platform olarak değerlendirilmektedir. Sunduğu müzakere ortamı ve alternatif enformasyon kanalları ile bütün toplumsal farklılıkların temsil edilmesini kolaylaştırmakta, toplumda var olan statüye dayalı ayırım ve eşitsizlikler, oluşan bu çoğulcu kamuoyu aracı ve sanal kamusal alanda ortadan kalkmaktadır. Bu yolla konvansiyonel medyada kendini duyuramayan ya da gündeme gelemeyen düşünce ve kanaatler ne kadar marjinal ve az sayıda insan tarafından benimseniyor olurlarsa olsunlar sosyal medya aracılığı ile görünür olabilmektedirler.

Sosyal medya platformlarının yöneten-yönetilen ilişkilerini de etkilediği, bu iki kesim arasındaki mesafeyi azalttığı ve etkileşime dayalı yeni bir iletişim paradigması ortaya çıkardığı da gözlemlenmektedir. Bu durum sıradan vatandaşların siyasal katılma isteklerini artırma veya onları katılmaya teşvik etme yönünde olumlu katkı yapmaktadır. Çünkü bu yeni iletişim biçimi bireylere istedikleri anda istedikleri mekândan her kişi ve kuruma ulaşma imkânı vermektedir. Bu imkân da sıradan halkın siyasal süreçlerde bir aktör olarak yer alma isteğini teşvik edici rol oynamaktadır. Dolayısıyla sosyal medya demokratik süreçlerin tamamında kendi çalışma prensiplerine uygun birtakım değişikliklere yol açmış, bilişim teknolojilerindeki gelişmelerle e-demokrasi uygulamaları yaygın kazanmıştır.

Sosyal medyanın demokratik süreçlere etkisiyle ilgili olumsuz yaklaşımlar da söz konusudur. Sosyal medya platformlarında dolaşan bilgi ve içeriğin çokluğunun her zaman çoğulculuk olarak algılanmaması gerektiği, sosyal medya kullanım şeklinin toplumsal bağlam tarafından belirlendiği, kamuoyunda dolaşan bilginin önemli bir kısmının halen konvansiyonel medya araçlarından yayıldığı, ya da dijital uçurumun halen kapanmadığı ve internet ve sosyal medyanın herkes tarafından erişilebilir araçlar olmadığı gibi argümanlar bu konudaki olumsuz eleştiriler olarak öne çıkmaktadır. Bu eleştirilerin haklılık payları saklı kalmak üzere, sosyal medyanın siyasal katılma, kamuoyu ve kamusal alan arasındaki etkileşimi konvansiyonel medya dönemlerinden çok farklı bir paradigmaya taşıdığı hemen herkesin kabul edebileceği bir değerlendirme olacaktır. Bu nedenle uzun süredir demokrasi modelleri, internet teknolojileri ve sosyal medya platformları üzerinden yeniden tanımlanmaya çalışılmaktadır ve elektronik agora, siber demokrasi veya e- demokrasi gibi kavramlar sosyal bilimlerin literatürünün temel tartışma konuları arasına girmiştir.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Yapmış olduğum bu çalışmada sunmuş olduğum veri ve analizleri, elde ettiğim bilgileri, belgeleri ahlaki kurallar ve akademiye uygun kurallar çerçevesinde elde ettiğimi bildiririm. Yine elde ettiğim tüm bilgileri, dokümanları ve neticeleri bilimsel kaynaklardan etik kurallarına uyararak yararlandığımı bildiririm. Yaptığım çalışmamda faydalandığım tüm eserlerin uygun atıflarda bulunarak kaynak gösterimi yaptığımı ve kullandığım verilerde bir farklılık oluşturmadığımı, çalışmamın özgünlük yönünden uygunluğunu bildiririm. Aksi bir hal ortaya çıktığında aleyhime oluşacak her türlü hak kayıplarını kabul ettiğimi açıklarım.

Yazarların Makaleye Katkı Oranları

Makale tek yazarlı olarak yazılmıştır.

Etik Kurul İzni

Bu makalede etik kurul iznine gerek yoktur. Etik kurul kararı gerekmediğine ilişkin ıslak imzalı onam formu sistem üzerindeki makale süreci dosyalarında yer almaktadır.

Çıkar Beyanı

Çalışmada herhangi bir çıkar çatışması yaşanmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Acar, H. (2022). Jürgen Habermas ve Hannah Arendt'in kamusal alan yaklaşımlarının karşılaştırmalı analizi. *Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi*, 3(1), 43-60.
- Aktaş, H. (2004). *Bir siyasal iletişim aracı olarak internet*. Tablet Kitabevi.
- Altınok, R. (2001). İnternet, demokrasi ve devlet. *Türk İdare Dergisi*, 73(433), 137-166.
- Andrejevic, M. (2014). The big data divide. *International Journal of Communication*, 8, 1673-1689.
- Arık, E. (2013). Sıradan insanın yükselişi: Sosyal medya şöhretleri. *İletişim ve Diplomasi Dergisi*, 1, 97-112.
- Aström, J. (2001). Should democracy online be quick, strong, or thin?. *Communications of the ACM*, 44(1), 49-51.
- Aydoğan, F. (2011). *Küresel medya*. Beta Yayınları.
- Barber, B. R. (2004). Which technology and which democracy?. H. Jenkins ve D. Thorburn (Ed.), *Democracy and new media* (s. 33- 47) içinde. MIT Press.
- Benhabib, Ş. (1996). Kamu alanı modelleri. *Cogito Dergisi*, 8, 238-258.
- Benhabib, Ş. (1999). Müzakereci bir demokratik meşruiyet modeline doğru. Ş. Benhabib (Ed.) ve Z. Gürata, C. Gürsel (Çev.). *Demokrasi ve farklılık siyasal düzenin sınırlarının tartışmaya açılması* (s. 101-139) içinde. Demokrasi Kitaplığı.
- Boyd, D. M. ve Ellison, N. B. (2007). Social network sites: Definition, history, and scholarship. *Journal of Computer Mediated Communication*, 13(1), 210-230.
- Castells, M. (2001). *The internet galaxy*. Oxford University Press.
- Castells, M. (2016). *İletişim gücü*. (E. Kılıç, Çev.). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. (Orijinal eserin basım tarihi 2009).
- Constantinides, E. ve Fountain, S. (2008). Web 2.0: Conceptual foundations and marketing issues. *Journal of Direct, Data and Digital Marketing Practice*, 9(3), 231-244.
- Curran, J. (2002). *Medya ve demokrasi: Yeniden değer biçme, medya, kültür ve siyaset*. (S. İrvan, Çev.). Alp Yayınevi.
- Dahl, R. A. (2010). *Demokrasi üstüne*. (B. Kadioğlu, Çev.). Phoenix Yayınevi.
- Dijk, J. V. (2006). *The network society*. Sage Publications.
- Doğanay, Ü. (2003). *Demokratik usuller üzerine yeniden düşünmek*. İmge Kitabevi.

- Erdoğan, M. (2012). Müzakereci demokrasi ve sınırları. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(22), 25-43.
- Ersöz, S. ve Meral, P. S. (2007). İnternet okuryazarlığı ve dijital uçurum. N. Türkoğlu, M. Cinman-Şimşek (Ed.), *Medya okuryazarlığı* (s. 247-265) içinde. Kalemus Yayınları.
- Evans, D. (2008). *Social media and marketing: An hour a day*. Wiley Publishing.
- Fernback, J. (1997). The individual within the collective: Virtual ideology and the realization of collective principles. S. Jones (Ed.), *Virtual culture: Identity and communication in cybersociety* (s. 36-54) içinde. Sage Publications.
- Fox, C. J. ve Miller, H. (1995). *Postmodern public administration: Toward discourse*. Sage Publications.
- Fraser, N. (2004). Kamusal alanı yeniden düşünmek: Gerçekte var olan demokrasinin eleştirisine bir katkı. M. Özbek (Ed.), *Kamusal alan* (s. 103-133) içinde. Hil Yayınları.
- Geray, H. (2003). *İletişim ve teknoloji uluslararası birikim düzeninde yeni medya politikaları*. Ütopya Yayınları.
- Gökce, O. ve Örselli, E. (2012). E-demokrasi: Vatandaşların siyasete ilgilerinin ve katılımlarının artırılmasının bir aracı mı?. M. Yıldız ve M. Z. Sobacı (Ed.), *E-devlet kamu yönetimi ve teknoloji ilişkisinde güncel gelişmeler* (s. 39-64) içinde. Nobel Yayınevi.
- Gökce, O. ve Göksoy, V. (2013). Kamusal alan. O. Gökce (Ed.), *Siyaset sosyolojisi* (s. 215-251) içinde. Çizgi Kitabevi.
- Greiff, P. (2000). Deliberative democracy and group representation. *Social Theory and Practice*, 26(3), 397-415.
- Grimmelikhuijsen, S. G. ve Meijer, A. (2015). Does twitter increase perceived police legitimacy?. *Public Administration Review*, 75(4), 598-607.
- Guedes, O. (2002). *New technologies, democracy and social movement* [Sempozyum]. Globalism and Pluralism Conference, Montreal, Kanada.
- Guehenno, J. M. (1998). *Demokrasinin sonu*. (M. E. Özcan, Çev.). Dost Yayınevi.
- Güngör, S. (2017). Siyasetin @ hali: Dijital çağda siyasal katılım. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22 (Kayfor15 Özel Sayısı), 2259-2273.
- Güngör, S. (2014). E-Demokrasi: Umutlar ve riskler. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, (39), 67-89
- Habermas, J. (1995). Kamusal alan: Ansiklopedik bir makale. (N. Erol, Çev.). *Birikim*, (70), 62-66.
- Hamelink, C. (1991). Enformasyon devriminden sonra yaşam sürececek mi?. (Y. Kaplan, Çev. ve Ed.). *Enformasyon devrimi efsanesi* (s. 257-277) içinde. Rey Yayınları.
- Holden, B. (2007). *Liberal demokrasiyi anlamak*. (H. Bal, Çev.). Liberte Yayınları.
- Johnson, J. A. (2006). The illiberal culture of e-democracy. *Journal of E-Government*, 3(4), 85-112.

- Kampen, J. ve Snijkers, K. (2003). E-democracy: A critical evaluation of the ultimate e-dream. *Social Science Computer Review*, 21(4), 491-496.
- Kapani, M. (2004). *Politika bilimine giriş*. Bilgi Yayınevi.
- Kaplan, A. M. ve Haenlein, M. (2010). Users of the world, unite! The challenges and opportunities of social media. *Business Horizon*, 53, 59-68.
- Karadağ, A. (2003). Kamusal alan modelleri: Çoğulcu perspektiften bir değerlendirme. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 58(03), 171-195. https://doi.org/10.1501/SBFder_0000001653
- Karapınar, K. (2006). Türkiye’de sayısal platform yayıncılığı ve digitürk beklentiler ve sorunlar. *Yeni İletişim Ortamları ve Etkileşim Uluslararası Konferansı Kitabı*. Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları.
- Kellner, D. (2004). Tabandan küreselleşme: Radikal demokratik bir teknopolitikaya doğru. M. Özbek (Ed.), *Kamusal alan* (s. 715-735) içinde. Hil Yayınları.
- Köse, H. (2007). *Küresel akıntıya karşı sivil arayışlar: Alternatif medya*. Yirmidört Yayınları.
- Lariscy, R. W., Avery, E., Johnson, K. D. ve Sweetser, P. H. (2009). Research in brief an examination of the role of online social media in journalists source mix. *Public Relations Review*, 35(3), 314-316.
- Lasswell, H. D. (1958). *Politics: Who gets, what, when, how*. Meridian Books.
- Lenihan, D. G. (2005). Realigning governance: From e-government to e-democracy. M. Khosrow (Ed.), *Practicing e-government: A global perspective* (s. 250-287) içinde. İdea Grup Publishing.
- McQuail, D. (2004). Overview of the Handbook. J. D.H. Downing vd. (Ed.), *The sage handbook of media studies* (s. 1-16) içinde. Sage Publications Inc.
- Mergel, I. (2013). *Social media in the public sector*. John Wiley and Sons.
- Morrisett, L. (2004). Technologies of freedom?. H. Jenkins ve D. Thorburn (Ed.), *Democracy and new media* (s. 21-31) içinde. The MIT Press.
- Özkaya, B. (2013). Ağ toplumunun omurgası olarak internetin demokrasi ve kamusal alan açısından değerlendirilmesi. A. Algül ve N. Üçer (Ed.), *Yeni medyada demokrasi* (s. 135-164) içinde. Literatür Yayınları.
- Porter, D. (1997). *İnternet culture*. Routledge.
- Rheingold, H. (2000). *The virtual community: Homesteading on the electronic frontier*. MIT Press.
- Sezer, D. (1972). *Kamuoyu ve dış politika*. AÜSBF Yayınları.
- Sitembölükbaşı, Ş. (2003). İletişim teknolojisindeki yenilikler ve temsili demokrasinin geleceği. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2, 193-213.
- Slevin, J. (2003). *The internet and society*. Polity Press.
- Temizel, H. (2008). Kamuoyu kuramları ve kamuoyu oluşumunda kitle iletişim araçları. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 8(15), 126-146.

- Tilly, C. (2004). *Social movements 1768-2004*. Paradigm Publishers.
- Timisi, N. (2003). *Yeni iletişim teknolojileri ve demokrasi*. Dost Kitabevi.
- Tolbert, C. J. ve Mosserberg, K. (2006). The Effects of the e-government on trust and confidence in government. *Public Administration Review*, 66(3), 354-369.
- Unat, A, N. (1988). *Türkiye'de toplumsal değişme, piyasa araştırmaları ve kamuoyu yoklamaları* [Sempozyum]. Kamuoyu Araştırmaları Birinci Uluslararası Sempozyumu, Ankara, Türkiye.
- Underwood, M. (2002). Kamusal alan olarak internet. *Cogito Dergisi*, 30(137), 120-142
- Whittaker, J. (2004). *The cyberspace handbook*. Routledge.
- Wilhelm, A. G. (2000). *Democracy in the digital age*. Routledge.
- Yükselbaba, Ü. (2008). Kamusal alan modelleri ve bu modellerin bağlamları. *İÜHFİM* 66(2), 227-272.

EXTENDED ABSTRACT

It is accepted that the existence of a free public sphere and public opinion is one of the necessary conditions for the real implementation of democracy. Public space, as the place where public problems are discussed and public opinion emerges, has been defined in different ways within the spirit of the time. It is thought that the public sphere and public opinion have gained new meanings since the developments in information technologies and the increasing influence of social media, and therefore democratic practices have been shaped in this context. The widespread use of the internet and social media and the visible increase in their penetration into social life have led to social media becoming a tool that can influence large audiences in a relatively short period of time. Social media, which is based on a paradigm based on mutual interaction, has caused significant changes in many social, political, economic and cultural systems, and has changed existing concepts, theories, processes and models within the framework of its own operating paradigm.

As a tool that affects and transforms social life so intensely, it is unthinkable that social media does not change the public and political. It is frequently stated that social media is a tool that will provide the change necessary for a more participatory democracy and public sphere in political processes. Social media, which is claimed to remove the obstacles imposed by traditional media on participation in public opinion, is considered a promising tool for a polyphonic public opinion in this sense. Likewise, it is thought that social media, which removes the boundaries of time and space in terms of interaction, will also create a significant potential for participating in politics with the communication opportunities it creates. Naturally, within the framework of these transformations, concepts such as public opinion, public space and democracy cannot be considered within the framework of their old definitions and operating logics. For this reason, the relationship of social media with the mentioned concepts and their effects on the concepts should be evaluated in detail.

It is known that the liberal representative democracy model is a model that has some impasses in the process of citizens' participation in political decisions, which brings about legitimacy crises. The solution to this legitimacy crisis is to ensure that citizens are more involved in

decision-making processes and are better informed during policy-making stages. Information technologies and social media stand out in terms of solving this problem, as they have the potential to create new areas of public debate. Because, compared to traditional mass media, the internet and social media have the opportunity to organize, inform and interact faster. In addition, since social media is based on a decentralized operating principle, it is not a mass communication tool that can be easily controlled. With these features, social media is considered a very useful platform for the purposes of creating a public space in the virtual environment and diversifying public opinion. It facilitates the representation of all social differences with the negotiation environment and alternative information channels it offers, and the status-based discrimination and inequalities that exist in society disappear in this pluralistic public opinion tool and virtual public space. In this way, thoughts and opinions that cannot be heard or brought to the agenda in conventional media can become visible through social media, no matter how marginal and few people they are adopted by.

It is also observed that social media platforms affect the relations between the administrator and the governed, narrowing the distance between these two segments and creating a new communication paradigm based on interaction. It makes a positive contribution to increasing the desire of ordinary citizens to participate in politics or encouraging them to participate. Because this new form of communication allows individuals to reach any person and institution whenever they want, from anywhere they want. This opportunity plays an encouraging role in encouraging the desire of ordinary people to take part in political processes as an actor. Therefore, social media has led to some changes in all democratic processes in accordance with its working principles, and e-democracy practices have become widespread with the developments in information technologies.

There are also negative and critical approaches regarding the impact of social media on democratic processes. Chief among these criticisms is that the abundance of information and content circulating on social media platforms should not always be perceived as pluralism, and that the way social media is used is determined by the social context. Arguments such as the fact that a significant part of the information circulating in the public is still spread through conventional media tools, that the digital divide has not yet been closed, and that the internet and social media are not accessible to everyone, also stand out as negative criticisms on this issue. Without prejudice to the fairness of these criticisms, it would be an assessment that almost everyone can accept that social media has brought the interaction between political participation, public opinion and the public sphere to a very different paradigm from conventional media periods. Democracy models have been tried to be redefined through internet technologies and social media platforms, and concepts such as electronic agora, cyber democracy or e-democracy have become among the main discussion topics of the social sciences literature.